

ZA LETNÍCH NOCÍ SE TU NESPÍ LEHCE

Antologie povídek z finského severu

Pistorius & Olšanská

S

Za letních nocí se tu nespí lehce

Antologie povídek z finského severu

Pistorius & Olšanská
Příbram 2019

Vydání této publikace bylo podpořeno z prostředků stipendijního fondu
Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a grantem finské nadace FILL.

Český překlad vznikl v rámci překladatelského semináře, který probíhal v navazujícím magisterském oboru Finská filologie v oddělení finských studií FF UK v roce 2018 pod vedením Lenky Fárové a ve spolupráci s Violou Parente-Čapkovou, Janem Dlaskem a Lassem Suominenem. Kniha pak byla redakčně a vydavatelsky připravena v rámci semináře Nakladatelská praxe na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Copyright © 2010 by Hanna Hauru, 2010 by Mikko-Pekka Heikkinen, 1986 by Antti Hyry, 2013 by Katja Kettu, 1966 by Eeva Kilpi, 2009 by Henni Kitti, 1993, 2014 by Rosa Liksom, 2011 by Maritta Lintunen, 2010 by Siiri Magga-Miettunen, 2017 by Maria Peura, 2013 by Joni Skiftesvik

Translation © Zuzana Burdová, Karolína Horká, Hana Kalábová, Laura Kauppinenová, Petr Kujal, Ivona Mendelová, Eva Rýdza, Blanka Schütová, Dominika Střížková, Eliška Turčanová, 2019

Afterword © Viola Parente-Čapková, Jan Dlask, Lenka Fárová, 2019

Cover illustration © Nataliia Sychevska, 2019

Typography © Pavel Cindr, 2019

ISBN 978-80-7579-074-3 (PDF)

ISBN 978-80-7579-054-5 (tištěná kniha)

Eeva Kilpi

Sobař

Na Laponsko nejsem žádnou odbornicí a ani jím zřejmě nejsem nijak posedlá, ačkoliv jsem *tam* strávila tolik letních dovolených, že si léto bez něj dokážu sotva představit. Pokud jde o Laponsko, jsem opovržením hodným amatérem a turistou z jihu a tak to také nepochybně zůstane. Můj poměr k Laponsku není pravověrný, a proto jsem obvykle zticha, když se o něm hovoří, přestože jsem nachodila dohromady stovky kilometrů v tamní pustině, která je pro mě stále zcela neznámá. Kdyby mě tam nechali samotnou, ztratila bych se raz dva.

Můj poměr k Laponsku není tradiční ani v tom smyslu, že při každé túře postrádám lidskou bytost, tak jako když vám chybí lidé a dění v prostředí a krajině, kterou chcete zobrazit – člověk, který cítí a dává všemu smysl.

Pro každého správného nadšence do bloumání přírodou představuje Ivalo nutné zlo, z něž by měl co nejdříve zmizet do pustiny a jejího klidu, tam, kde druhého člověka nespátří celé týdny, a když ano, může ho obejít, aniž by se vůbec potkali. Anebo když se potkají, může kolem něj bez jediného slova projít. Anebo když nějaké to slovo prohodí, nemusí říkat, odkud a kam jde a co je vůbec zač. Já jsem naopak – a skoro se stydím to říct – se zájmem pozorovala lidi z Ivala. Laponské staříky s křivýma nohama na autobusovém nádraží, ženy, na nichž je vidět, že do vesnice chodí zřídkka, a jen když je to opravdu nutné, a děti, které před kioskem čekají na odvoz a jedí pomeranč, do něhož se zakusují, jako by to bylo jablko. Před turistickou ubytovnou čeká autobus na Američany, co ještě kupují pohlednice, a nakonec se jeden po druhém milostivě uráčí do autobusu nastoupit, a sotva jsou uvnitř, už vytahují lahvičku s kolínskou, kterou navlhčí kapesník a ten si přikládají na obličej, protože na ně zbyla sedadla za dvěma Sámy v krojích.

Pozorovala jsem také, jak tu život v létě plyne dnem i nocí. Uprostřed noci se sámské ženy vydávají do vesnice, vystoupí po několika zastávkách a lesní pěšinou jim jde naproti mladá žena, jako by bylo letní poledne. Reklama u krajnice slibuje věnce a pohřby v jakoukoliv denní dobu a v kempu bývalý hlídač oznamuje, že tam už nikdo nehlídá. Jouni Guttorm se prochází po hlavní ulici a s každým autobusem, co zastaví a vyplivne ven pasažéry, konstatuje, že staré dobré časy jsou tytam. Teď už k řece Tana nejedí tolik boháčů za rybolovem jako dřív. Dost na tom, když se najde někdo ochotný přijet k němu do obytné boudy a prohlédnout si jeho vlastnoručně vyrobené rybí návnady. Zbytečně vytrhává z růžku novin Lapin Kansa své jméno a adresu v naději, že příští léto... Vždyť léto bude i za rok, utěšuje turistu, který opatrně nakládá do auta skvělé rybářské náčiní.

Tohle všechno jsem pozorovala jen potají, protože správný návštěvník Laponska otevírá oči teprve až na hraničním přechodu Raja-Jooseppi nebo u statku v Karhujärvi, a to poté, co dal svůj život všanc a pohodu letní dovolené a vůbec vše, co je mu na světě drahé, vložil do rukou taxikáře z Ivala, který jezdí jako šílenec. Protože nějak podvědomě dobře rozumím myšlenkám tohoto řidiče – dokonce tak, že jsem si jistá, že kdybych byla na jeho místě, řítila bych se s pasažéry z jihu po raja-jooseppské silnici plně zatáček a kluzkého písku úplně stejně, až by všichni měli srdce v krku jako já teď – už nikdy bych se takovému nebezpečí dobrovolně nevystavila. Raději se hned od kaple vydám tím směrem, kde předpokládám, že se brzy objeví vrcholek.

Ale ani takový otřesný zážitek pravý návštěvník Laponska vůbec nepochopí. Teprve když se dostane ven z autobusu, zajde si pro rybářský lístek, sbalí vše potřebné do batohu, zatímco se to kolem něj hemží komáry očividně lačnicími po nové čerstvé krvi, vystrachá moskytiéru, na čelisti rozetře olej, který se mu omylem dostane i do očí, hodí si batoh na záda, zjistí, že je špatně vyvážený, a sejde z cesty a zamíří k lesu – tak tehdy, teprve tehdy, když v tom roce poprvé uslyší zdálí šum vodopádu na řece Lutto, se jeho smysly opět probudí. Začíná vidět, dýchat a nastraženými ušima slyšet ten šum,

který celou zimu vzdáleně a tlumeně pronásledoval slechy jeho duše – ustavičný šum laponských řek, který chvílemi mizí do ztracena a znovu se ozývá nikým neslyšen a jenž po většinu roku dělá cestovateli trpčícímu na jihu společnost jen prostřednictvím mlhavé vzpomínky a naděje na lepší časy. Zde začíná velký román, který onen dobrodruh zase jednou všemi smysly čte a prožívá.

Ale jak už jsem se studem přiznala, v tomto románu mi chyběly postavy, a tím nemyslím turisty z jihu, ale lidi, co se v tomto kraji už narodili a stále tu žijí, protože jsem slyšela, že takoví opravdu existují, a skutečně jsem o nich četla i v knihách. Na mysl však nemám nutně ani Sámy. Vlastně jsem ani sama nevěděla, koho přesně myslím, dokud jsem jednoho takového nepotkala.

Laponskem jsme se toulali již několikáté léto. Pokaždé byla naše cesta o něco delší a zabíhala do méně známých oblastí blízko východní hranice. Jedinými lidmi, které jsme potkávali, byli stejní výletníci jako my. Když jsme na sebe narazili, prohodili jsme spolu pár slov. Pokud jsme náhodou nocovali ve stejné chatce, mluvili jsme možná i víc, o počasí, o jedení ryb, ale jména jsme si neřekli, teprve až když jsme je psali do návštěvní knihy, viděli jsme, s kým jsme to vlastně na stejné prýčně nocovali, ale ani tehdy na tom vůbec nezáleželo. Až předminulé léto se nám poprvé stalo, že jsme potkali lidi, kteří v pustině pracovali.

Blížili jsme se k chatce u řeky Jauru po svažující se stráni. Vždycky jdu za svým mužem tak, že sotva vidím jeho batoh vyčuhovat mezi stromy. Nejsem mu v patách, což možná vzbuzuje dojem, že jdeme každý sám, a o to právě jde.

Naučila jsem se také nekřičet; i kdybych ho zničehonic ztratila z očí, vím, že na mě počká, jakmile ho začne svědomí tížit až příliš. Poté, co se Martti Montonen, jeden osamělý výletník, co byl zrovna na doslech, chopil sekery, když na břehu řeky uslyšel můj křik, jsem se už neodvážila ani ceknout. Když jsme se později setkali v jedné chatce, prohlásil, že ten, co tam tak řval, může děkovat za svůj život jedině jeho únavě. Protože lidský hlas je v přírodě to nejhorší. Je horší než liščí štěkot nebo vřískot umírajícího zajíce, i to jsem pochopila. A taky to, že jestli je jeden člověk špatný, pak dva jsou

aspoň dvakrát horší; nejhorší ze všeho je pak celá parta výletníků pochodující lesem, a s tím souhlasím i já.

Takže – scházím po stráni do údolí řeky Jauru. Jsem unavená a batoh mě tíží. V dlaních přidržuji popruhy, aby se mi nezařezávaly do ramenou, a provinile myslím na batoh svého muže, do kterého jsem si už několikrát odložila věci z toho svého. Je tu také pěšina a ta vede podél sobí ohrady. Tak vidím vůbec poprvé kilometry dlouhou sobí ohradu. Zase mám dojem, že cítím vůni pětiprstky – tak jako pokaždé, když scházím do údolí – ačkoliv všichni tvrdí, že pětiprstka nevoní. V tu chvíli se v mém zorném úhlu objeví muž, který kráčí podél opačné strany ohrady.

Nejdřív jsem si samozřejmě pomyslela, že už z vyčerpání začínám vidět přeludy a různé zakázané fantazie, protože moje sebekontrola námahou ochabla. Ale to už se onen muž blíží ke mně a je strašlivě skutečný. Naše pohledy se neobvykle střetnou a připadá mi, že by klidně mohl pocházet z jiné planety. Dojde ke mně a je celý v černém, má černou košili, černé kalhoty a v nich pásek. Zdá se, že je nadpřirozeným zjevem i proto, že o přítomnosti komárů vůbec neví a že ani komáři nemají tušení o něm. Já naopak stojím naolejovaná a s moskytiérou přes oči, obklopená hustým rojem hmyzu a je na mě možná i jinak odpudivý pohled. Najednou si totiž uvědomím, jak vypadají moje ruce, v nichž držím popruhy batohu: jsou úplně černé a ušpiněné od sazí. Během cesty jsem si jimi roztírala po obličejí olej proti komárům.

Ačkoliv jsou lidé v pustině málomluvní a kontaktu se vyhýbají, existuje jedno společenské pravidlo, které se nikdy neporušuje. Vždy pozdravit. A tak oba, každý z opačné strany sobí ohrady, řekneme zdvořile: „Dobrý den!“ Zpod moskytiéry jsem se snad pokusila i usmát a dokázala jsem vykouzlit jeden z těch nejdivnějších úsměvů, které kdy na břehu Jauru viděli. Potom jsme kolem sebe prošli a tohle všechno trvalo jen okamžik, ačkoliv mně připadalo, že jsem putovala ty stovky kilometrů a prostála tu hodiny jen kvůli tomuto setkání.

Obvykle se za muži neotáčím, ale když jsem prošla kolem tohohle, otočila jsem se o sto osmdesát stupňů a dívala se za ním. Teprve

v tu chvíli jsem si všimla, že je i ozbrojený, měl pušku a sekyru. Pušku však nenechal nečinně viset na popruhu, shodil si ji z ramene, pevně držel její zadní část a hlavní na mě dlouze mířil. A sekyru měl na zádech zastrčenou na volno za páskem. Byl mladý, určitě mnohem mladší než já, statný a pod košilí se mu rýsovaly svaly, jinými slovy měl všechno, co by měl mít.

Potom jsem se raz dva ocitla na břehu Jauru. Můj muž tam zápolil s loďkou a snažil se ji dostat do vody, byla to dlouhá a vratká říční pramice s tak nízkými okraji, až hrůza se podívat. Ještě víc mě děsilo v té loďce sedět. Vesla neměla, můj muž ji odtlačoval bytelným bidlem a proud od sobí ohrady byl tak silný, že se pramice točila a motala a celou dobu jsme se jen taktak drželi na hladině. Nakonec jsme se přes řeku dostali, muž loďku dostrkal na opačný břeh a brodil se zpět.

Dalšího muže, staršího, jsme potkali v chatce. Seděl u okna, jedl svačinu a pozoroval řeku. Povídal, že tu s kamarádem opravují sobí ohradu; místní lidé jsou málomluvní.

Takže sobař, pomyslela jsem si. Sobař.

Sobař dorazil do chatky později, při vstupu do dveří se pořádně sehnul, položil pušku do kouta, zpoza pásku vytáhl sekyru a posadil se na kraj pryčny.

Potulují se tu medvědi. Na dolním břehu řeky byly stopy. Muži spolu prohodili několik slov.

Večer jsem si udělala procházku dolů po proudu řeky a až do půlnoci jsem nahazovala udici. Nechytla jsem však ani toho nejmenšího pstroužka. Žrali mě komáři, lezli do očí a uší, cpali se pod moskytiéru a na hřbetech rukou zanechávali červené štípance. Bylo mi to jedno.

Když jsem přišla do chatky, muži leželi v řadě na pryčně. Můj muž mi nechal místo za sebou u stěny; zalezla jsem si tam. Z druhé strany vedle něj ležel sobař a na kraji onen starší muž.

Poslouchala jsem, jak oddechují, zhluboka a každý jinak. Napadlo mě, jak hrozně vypadám. Sice jsem si v řece obličej od oleje a sazí opláchla, už jsem nebyla špinavá, ale k čemu to všechno, když jsem už před časem ztratila víru v půvab umyté tváře. Říkala jsem si,

kolik různých zkrášlovacích prostředků bych měla a jakých zázraků bych s jejich pomocí byla schopná někde jinde a v situaci, kde by byly funkční a účinné. Teď jsem neměla na hlavě jedinou kudrnu, vlasy visely rovně a zplihle a pihy na obličejí mi nepochybně zářily i v šeru. Neodvážila jsem se dokonce ani promluvit – upovídaná žena by tyto málomluvné muže vyděsila; a co bych vůbec říkala, tady jsem o ničem nic nevěděla, ničemu jsem nerozuměla ani nic neuměla. Neměla jsem sebemenší možnost být něco platná.

Můj muž se ztěžka otočil na druhý bok, unavilo ho bidlování a brodění se ve studené vodě.

Já jsem se taky vyspala, a když jsem se ráno vzbudila, došlo mi, že jsem celou noc prožila se sobařem. Ve snu mezi námi vládlo porozumění, které se nedá slovy popsat, vše bylo naprosto jasné a mně bylo neskutečně dobře. A atmosféra toho snu mě neopustila ani po probuzení.

Muži vyrazili na cestu, zatímco jsme ještě spali. Sbalili jsme se taky, a když jsme otevřeli návštěvní knihu, abychom tam zapsali svá jména, na posledním řádku stála tato sobařova slova:

Díky za společnost a přeju příjemné sny.

Z nějakého podivného důvodu jsem po tomhle zážitku člověka v přírodě už nepostrádala. Snad proto, že už jsem se s ním setkala. Kromě toho by teď moje požadavky byly až příliš vysoké; jaké zklamání by bylo potkat člověka, co mluví, co by mě možná vrátil zpátky na zem, teď, když mě pozdrav „Dobrý den!“ povznesl nad vše, co je konečné, a unesl do světa snů a slovy nepopsatelných pojmů.

Můj muž spal té noci dobře; tvrdil, že za celou cestu nespal tak tvrdě.

Vždycky se mu tam dobře spí.

Ale mně se asi nikdy nepodaří stát se takovým tím správným návštěvníkem Laponska.

Návštěva z Michiganu

Odpusťte, že se ještě jednou vracím do Ivala, přestože zrovna tady by se pravý nadšenec do toulání laponskou přírodou nezastavil ani na cestě tam, ani cestou zpátky. Přínejmenším by se o tom neměl nikde šířit, protože pak by měli všichni zasvěcení čtenáři za to, že skončil v některé ivalské ubytovně na pivu, nebo – a to by byla ještě větší ostuda – na nějakém nefinském drinku místo toho, aby se okamžitě a rozhodně vydal na východ, západ, sever nebo jih, protože z Ivala se dá stejně volně a stejně svobodně vykročit jakýmkoliv směrem.

A odpusťte mi také, že jsem i tentokrát byla v turismem zkaženém Ivalu bedlivou pozorovatelkou, zálibně a se zvědavostí člověka, co už dlouho neviděl lidi, jsem sledovala nejen místní dění, ale i turisty. Jeden z nich, nějaký Francouz – zahlédla jsem totiž espézetku – se pomalu projížděl v červeném kabrioletu a pořád dokola brázdil ty dvě silnice, které Ivalo protínají. Už dlouho jsem žádná vozidla neviděla, nohy mě bolely a bota dřela, takže pozorovat tento vrchol pohodlí mi dělalo moc dobře. V autě seděl černovlasý kudrnatý Francouz a vedle něj žena s perfektním účesem, rudými rty a slunečními brýlemi na očích. Když se ke mně blížili, vypadalo to, že zpomalují, stála jsem před obchodem s batohem na zádech, šátkem na hlavě, na sobě kalhoty roztržené na kolena a oni si mě se zájmem prohlíželi.

Zjistila jsem, že po návratu z pustiny mívám problém setkávat se s lidmi a dát dohromady bytí i sebejednodušší větu, když jsem předtím dlouhou dobu mluvila málo, nebo dokonce vůbec. Jako by člověk zapomněl i ty nejběžnější a nejzákladnější fráze, s nimiž si v každodenním nevyhnutelném styku s lidmi snadno a bez větších námahy vystačí. Ještě hroznější je, když musím okamžitě po návratu z laponské pustiny mluvit cizím jazykem. Často se nám stává, že první slova musíme pronést v angličtině. Tak tomu bylo i tentokrát. Zašli jsme do bistra, abychom se po delší době opět kulturně najedli

u stolu s bílým ubrusem, z jídelního lístku jsme si vybrali jídlo, které se nám zdálo nejcivilizovanější, a poprvé po dvou týdnech, můj muž dokonce poprvé v onom roce, jsme se napili mléka. Iluze civilizace začala být skutečná a k dovršení všeho vešla dovnitř anglicky hovořící společnost a zaplnila bistro.

Nejdřív mi připadalo, že je jich minimálně půl tuctu, ale když přestali pobíhat mezi stoly a shlukli se před servírovacím stolkem, aby si přečetli menu, viděla jsem, že jsou jen tři: dvě mohutné ženy a jeden malý chlapík. Ten, i když byl úplně bělovlasý, vzal ze samoobslužného pultíku podnos, bubnoval na něj a čiperně tančil po místnosti. Ženy už dávno nebyly školou povinné, přesto měla jedna z nich na hlavě dva copánky a druhá mašli ve vlasech.

Snažili se slabikovat jídelní lístek, vyptávali se číšníka, který snad kromě finštiny zvládal i pár slov sámsky, a zkoušeli pantomimou naznačit, co si chtějí objednat, takže jsem se nakonec samozřejmě neudržela a došlo na nevyhnutelné:

„Can I help you?“

Páni, ti byli celí nadšení, takže já mluvím anglicky – yes – how wonderful – not at all a tak dále, až jsme se konečně dostali k jádru pudla – tedy k jídlu a jídelnímu lístku.

Ptali se, co jsme si dali my. Obložený studený talíř – ne, vy Finové gastronomii vůbec nerozumíte. People like you – pípl jako vy nedokážou ocenit teplou kuchyni, říkali mi (appreciate, ocenit, pomyslela jsem si, v tu chvíli bych si na ten výraz sama nevzpomněla), my chceme teplé jídlo – a lovely hot dish. Z jejich hlasu se dalo usoudit, že by se vůbec nedivili, kdyby Finové konzumovali všechno syrové, a když tak přemýšlím nad tím, jak dlouhou cestu sem vážili, mám pocit, že jsme jim tento zážitek měli i dopřát.

Když dojedli, dali se s námi do řeči. Byli tak veselí, tak překypovali pohybem a energií, až mi připadalo skoro jako zázrak, že u jídla vydrželi sedět na místě. A co teprve ty dlouhé cesty autem – byli tu totiž autem – jak proboha zvládli ty stovky kilometrů sedět bez hnutí? A jak ten bělovlasý mužík dokázal po celou dobu bavit svoji manželku s mašlí ve vlasech a její copatou přítelkyni – takový byl totiž jejich vztah, jak se ukázalo. Obě ženy se neustále smály a jejich